

Dålig beredskap för stormar

Tio länder har listat erfarenheter från 1999.

Efter den omfattande stormfällningen på kontinenten år 1999 uppstod en febril aktivitet bland beslutsfattarna. Febril, men inte planlagd. Det hade varit betydligt bättre att lägga upp strategier i förväg, i beredskapssyfte. Det visar den forskning som tio europeiska länder genomfört för att ta lärdom av erfarenheterna efter stormen.

Man fann att det är mycket viktigt att i förväg skapa en stark organisation runt den form av katastrofarbete som en stor stormfällning innebär. Det behövs tydliga beslutsvägar och klar fördelning av ansvar och befogenheter. Nyckelpersoner kommer att utsättas för hög belastning - och för påtryckningar. Därför är det nödvändigt att dessa personer helt frigörs från andra uppgifter.

Som vi nu också har konstaterat i Sverige är det viktigt att kunna engagera utländska entreprenörer. Hindren är många, både tekniska och lagliga. Praktiska hinder handlar om Översättning, logistik, bränsleförsörjning, bostäder, förklaring av nationella virkesmättningsregler, betalningsformer samt konkurrensen mellan nationella och utländska entreprenörer.

Avverknings- och transportarbetena efter stormarna 1999 var 15 till 30 procent dyrare än normalt. Totalt sett minskade naturligtvis produktiviteten, men minskningen varierade från ett fåtal procent upp till 50 procent, beroende på drivningsförhållanden och arbetsorganisation.

Rent tekniskt visar de internationella erfarenheterna att det är både dyrt och riskfyllt att kapa loss stubben motormanuellt. Det visade sig vara effektivt att organisera arbetslag med tre skördare och två motormanuella skogsarbetare och arbeta på lagackord.

Grävmaskiner visade sig i många fall vara användbara. De har kraftiga kranar som kan flytta hela träd. De kan antingen vara utrustade med en gripsåg eller ett skördaraggregat. Fördelen med en gripsågsförsedd grävmaskin är att den orkar lyfta hela trädets rotdel för att kapa bort stubben. Därefter kan man ta omtag och svänga runt trädet så att det kan hanteras av en vanlig skördare. Det blir lättare att få till korta stubbar på så sätt, jämfört med ett skördaraggregat som ju inte är avsett för liggande stammar nära marken.

Skördarens sågkedja klarar sig också betydligt längre innan den behöver bytas. Att gripsågens kedja blir slö är inte ett lika stort problem eftersom kravet på korta kaptider (för att reducera kapsprickorna) inte är lika påtagliga när stubben skall kapas bort. En annan fördel är att träden i efterhand ligger i rader. Det höjer skördarens prestation.

En nackdel är dock att man har två maskiner på en trakt som är beroende av varandra. Om grävmaskinen stannar, så kommer skördarens arbete att störas kraftigt. Man kan förbättra situationen genom att låta en skördare arbeta efter två grävmaskiner. Det andra alternativet är

att förse grävmaskinen med ett skördaraggregat. Man har nytta av maskinens stora lyftkraft, men kan inte klara av stubbskåret lika enkelt som med en gripsåg.

I den europeiska uppföljningen rekommenderas helt runtomsvängande grävmaskiner på minst 20 ton, eller 25 ton om träden är mycket stora, över två kubikmeter. I Danmark användes grävmaskiner till framdraging av träd som var större än 0,75 m³. Så minskade mängden av skador på skördarkranarna betydligt. I stor utsträckning rekommenderades användning av band på skotare.

Andra erfarenheter

- Det var stora svårigheter med att uppskatta volymer efter skördares inmatningar.
- Ett raskt steg framåt tog mekaniseringen i Frankrike efter stormen. Det fanns 270 skördare år 1999 och 500 år 2001.
- Omorganisationen skyndades på av de intensiva stormfällsaktiviteterna. Kostnaderna har reducerats tydligt i både statliga och privata skogsförvaltningar.
- Skillnader i mätregler och definitioner mellan olika länder försvårar vid anställning av utländska entreprenörer.
- Bevattning eller vattenlagring var de mest gångbara metoderna för lagring. Inledningsvis hade man storslagna planer, men beroende på bristande kunskaper blev bara fem procent av den stormfällda volymen lagrad.
- Kostnaden för två års lagring varierade från 27 ända upp till 225 kr/m³.
- Rågångarna är svåra att hitta i den vindfällda skogen, Risken uppstår att virke hänförs till fel fastighet.
- Tättslutande PVC runt virket var effektivt, om det utfördes mycket noggrant. Men det var den dyraste metoden.
- En "avrostningskurs" behövs för skogsarbetare, maskinförare och annan personal så snart det kan anordnas, även om de redan hunnit komma igång med stormarbetet.
- Det är viktigt att samma maskinförare och skogsarbetare hela tiden arbetar tillsammans i ett team. Detta galler speciellt för skogsarbetare som arbetar i nära anslutning till maskinen.
- Olycksfallsrisker måste belysas med största skärpa, trots att målgruppen borde vara väl medveten om faran. Vid en -tidigare storm, 1991, krävdes 56 dödsoffer i avverkningsarbetet i Tyskland och Schweiz.

Tomas Nordfjell, docent skogsteknologi, SLU

Frans Theilby, konsulent, Skov & Landskab - KVL